

Ohranjanje ekosistemov celinskih voda: praktična delavnica z didaktičnimi priporočili

doc.dr. Gregor Torkar

Univerza v Ljubljani Pedagoška fakulteta &
Univerza v Novi Gorici Fakulteta za znanosti o okolju

Ciljna vprašanja:

- *Kaj je cilj varstva okolja (voda)?*
- *Zakaj je pomembno okoljsko izobraževanje?*
- *Kako od površinskega do poglobljenega znanja in razumevanja ekologije celinskih ekosistemov?*
- *Kako spodbujati ohranjanje ekosistemov celinskih voda?*

Kaj je naloga učitelja?

Učitelj pomaga učencu dosegati okoljske kompetence: **znanje in razumevanje, spretnosti in stališča.**

Okoljske kompetence (prirejeno po Palmer & Neal 1994)

• Znanje in razumevanje (teme):

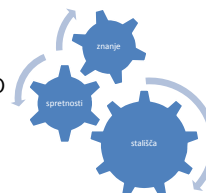
- Klima (atmosfera) Climate (atmosfera)
- Prst, kamnine in minerali (geosfera)
- Voda
- Energija in kroženje snovi
- Rastline, živali, ekosistemi (biosfera)
- Ljudje in njihove skupnosti (sociofera)
- Urbanizacija, industrija in odpadki

• Spretnosti:

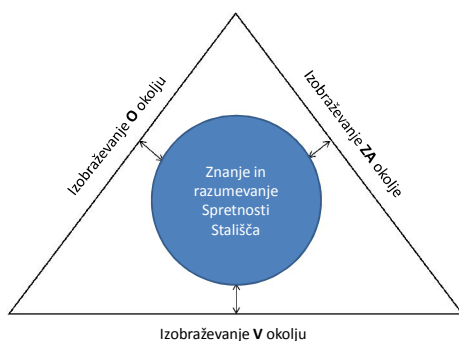
- Štetje in pismenost
- Reševanje problemov
- Komunikacija in družbene veščine
- IKT spretnosti

• Stališča (odnosi):

- Skrb za okolje in naravo
- Spoštovanje racionalne argumentacije in dokazov
- Toleranca in sposobnost odprtega mišljenja

Okoljske kompetence (prirejeno po Palmer & Neal 1994)

Psihološki temelji OI

• Kognitivni razvoj

- Izkušnje ljudi o ekološki povezanosti z lokalnim okoljem
- Pomen ekološke pismenosti
- Izkušnje z naravnim (neokrnjenim) okoljem kot pogoj za ustrezno presojo razmer (sprememb) v okolju

• Čustveni in moralni razvoj

- Neposredne izkušnje z naravo pomembne za razvoj posameznikove čustvene in motivacijske povezanosti, ekološke občutljivosti
- Navezanost na živali kot pot do skrbi in zavzemanja za višje ravni organizacije (habitat, vrsta, združba, ekosistem)
- Občutek, da lahko sam vplivam prispeva k razvoju okoljskega aktivizma ("ne opozarjamo na prostorsko oddaljene okoljske tragedije (npr. izsekavanje tropskega deževnega gozda) pred 4. razredom)

CEPA model OI

• Okoljsko komuniciranje (Environmental Communication)

- Enosmerno sporočanje informacij v družbi z namenom spodbujati okolju prijazno in trajnostno znanje, stališča in obnašanje (Pinerio, 2008).

• Okoljsko izobraževanje (Environmental Education)

- Procesi dvosmerne komunikacije, učenja in poučevanja, katerih cilj je ljudi učiti, kako reševati in preprečevati okoljske probleme (Monroe et al. 2000).

• Okoljska participacija (Participation Actions)

- Strategije za spodbujanje in dvig kompetenc posameznika za sprejemanje okoljsko pomembnih odločitev (Monroe et al. 2000).

Biolška...

...znanja, razumevanje – npr. delovanje fotosinteze, zgradba celice, vloge in funkcije gozda, preobrazba žabe

...spretnosti (sposobnosti, veščine) - npr. razvrščanje, opazovanje, eksperimentiranje

...stališča – npr. odnos do živali, rastlin, GSO.

Pri pouku bioloških vsebin sledimo **temeljnim biološkim konceptom oz. pojmom**. Kaj so biološki koncepti:

- splošne trditve, ki razlagajo zgradbo in delovanje živega sveta.

Temeljni biološki koncepti

1. **Evolucija z naravnim izborom:** vzorci in rezultati sprememb v živih organizmih skozi čas.
2. **Interakcije in povezanost** na vseh ravneh organizacije življenja (ekologija).
3. **Razmnoževanje in dedovanje** v živih sistemih.
4. **Rast, razvoj in diferenciacija** živih organizmov.
5. **Metabolizem:** izmenjava snovi in energije.
6. **Homeostaza:** ohranjanje dinamičnega ravnovesja v organizmu.

(BSCS, 2006, s. 30-39).

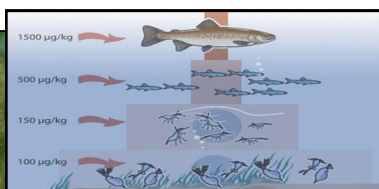
1. Evolucija

- Vsaka vrsta organizmov je edinstveno **adaptirana** v okolju. Adaptacija je pogojena z dedno informacijo, ki je zapisana v DNA molekulah. Okolje organizma pa se s časom spreminja zaradi biotskih in abiotskih dejavnikov.
- **Populacije organizmov se zato skozi čas spreminjajo z naravnim izborom. Š prilagajanjem si poveča svoje možnosti za preživetje v spreminjajočem se okolju.**
- Dedni zapis populacij organizmov ene vrste se spreminja iz generacije v generacijo. Ta proces imenujemo **evolucija**. To razlaga biotsko pestrost na Zemlji.
- **Primer: oblike kljunov pri pticah**

2. Interakcije in povezanost

- **Organizmi so v interakciji s svojim živim in neživim okoljem.** Organizem mora iz okolja pridobiti potrebne vire za življenje, ki sestojijo iz biotskih in abiotskih faktorjev.
- Odnose med organizmi in njihovim okoljem preučuje **ekologija**.
- **Primer: koncentracija metilirane živega srebra po trofičnih nivojih v reki.**

3. Razmnoževanje in dedovanje

- **Razmnoževanje** organizmov je **biološki proces nastajanja potomcev**.
- Biologija razlikuje med **nespolnim ali vegetativnim razmnoževanjem** (celice za potomca prispeva en organizem – en starš) in **spolnim razmnoževanjem** (celice za potomca prispevata dva organizma – dva starša).
- Pri nespolnem razmnoževanju ima potomec enake lastnosti kot starš. Pri spolnem razmnoževanju se potomci razlikujejo od obeh staršev – nosijo kombinacijo dednega zapisa (DNA) obeh staršev.
- **Primer: spolno (sklednica, zelena rega) in nespolno razmnoževanje (vrtinčar)**

4. Rast, razvoj in diferenciacija

- Organizmi **rastejo, se razvijajo in diferencirajo**.
- Z rastjo se v organizmu povečuje število celic.
- Celice se delijo tako, da se iz ene **materinske celice** razvijeta dve **hčerinski celici**, ki sta enaki materinski celici. Novonastale hčerinske celice sprva rastejo, nato se lahko spet delijo ali pa začnejo spreminjati obliko in opravljajo različne naloge v telesu (diferenciacija).
- **Primer: preobrazba pri krastači**

5. Metabolizem

- **Organizem je v interakciji z okoljem izmenjuje snovi in energijo.**
- Kemične procese pri katerih organizem razgradi ali zgradi snovi imenujemo **metabolizem ali prejnova**.
- Glavni vir energije za življenje na Zemlji je energija Sonca. Rastline in nekatere bakterije izdelujejo svojo hrano v procesih fotosinteze. Drugi organizmi dobimo energijo in snovi od drugih organizmov.
- **Organizmi se odzivajo na dražljaje iz okolja.** Odzivanje na dražljaje (signale) iz okolja.
- **Primer: polž mlakar (potrošnik), vodna zlatica (primarni producent), vrbnica (potrošnik, detritovor), bakterija in gliva (potrošnik, saprofag)**

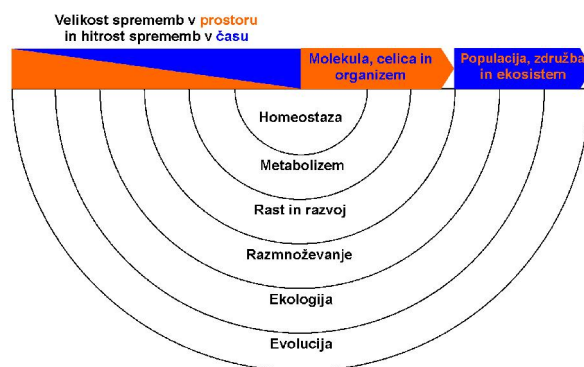

6. Homeostaza

- **Organizmi aktivno prizadevajo uravnati optimalno notranje okolje – homeostazo.**
- Homeostaza organizmu omogoča, da v spreminjajočem se zunanjem ali notranjem okolju ohranja želeno notranje stanje – optimalno temperaturo, koncentracijo soli, količino vode, pH in drugih fizioloških dejavnikov.
- **Primer: Vnos vode in ionov pri postrvi**

Temeljni biološki koncepti

Dejavnost: Zeleni bingo o vodi

Dejavnost: Anketa o porabi vode

Dejavnost: Virtualna voda

2400 litrov

15500 litrov

2700 litrov

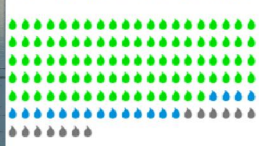
1200 litrov

Za kateri izdelek na sliki porabimo največ vode?

Virtualna voda je volumen sladke vode, ki se jo uporabi za proizvodnjo izdelkov ali opravljanje storitev; merjena na kraju proizvodnje oz. opravljanja storitve.

Dejavnost: Virtualna voda

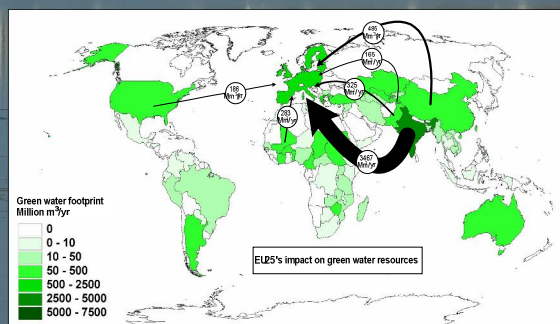
76% green, 14% blue, 10% grey

http://izobrazevanje.lutra.si/flash/Kaplisce_znanosti.swf

Pica margerita: voda izhlapi iz polja v obdobju rasti žita, paradižnika (zelena voda), voda za namakanje (modra voda), odpadne vode zaradi uporabe gnojil, pesticidov, industrijske obdelave (siva voda).

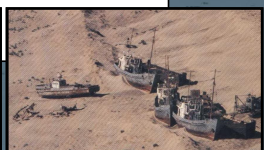
Dejavnost: Virtualna voda

Dejavnost: Virtualna voda

Danes lahko naštejemo kar nekaj primerov degradacije celotnih vodnih ekosistemov, naj gre za njihovo onesnaženje ali celo njihovo popolno izginotje. Aralsko jezero se je spremenilo v preslane vodne mlake zaradi slabo načrtovanega gojenja bombaža na tem območju v času Sovjetske zveze.

Dejavnost: Na ribolovu

Potek dejavnosti (1/2)

1. Vsak učenec naj ulovi svojo ribo.
2. Razdelimo jih v skupine glede na vrsto ulova (npr. postrvi skupaj, krapi skupaj...)
3. Vsak član skupine prejme gradivo o svoji vrsti ribe ter nalogo v skupini (npr. bralec, zapisovalec, poročevalec...).

Dejavnost: Na ribolovu

Potek dejavnosti (2/2)

4. Nato vsaka skupina odgovori na naslednji vprašanji (imate 6 minut časa):
  - *Katere človekove dejavnosti ogrožajo obstoj ribje vrste v vodotokih?*
  - *Kako izboljšati ohranjenost celinskih voda?*
5. Vsaka skupina (njen poročevalec) predstavi svoje ugotovitve (točka 4). Sledi splošna razprava in analiza odgovorov.

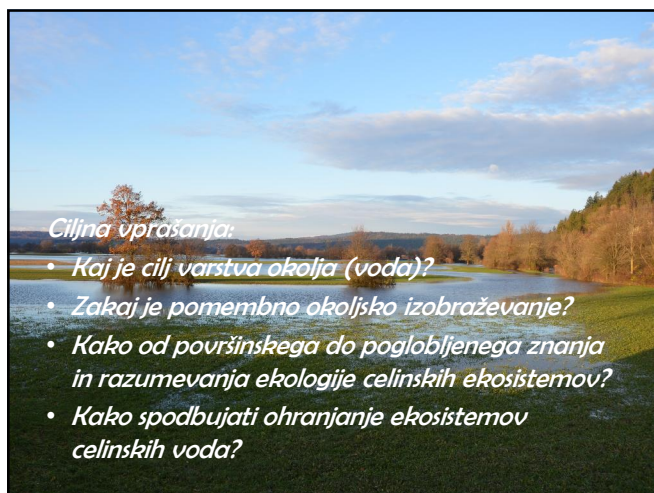

Dejavnost: Na ribolovu

Potek dejavnosti (2/2)

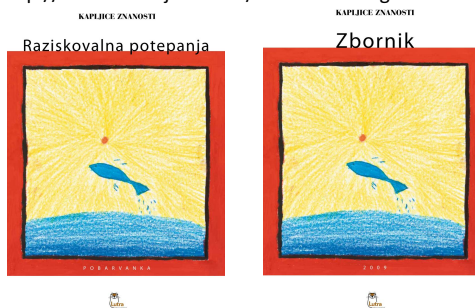
4. Nato vsaka skupina odgovori na naslednji vprašanji (imate 6 minut časa):
  - *Katere človekove dejavnosti ogrožajo obstoj ribje vrste v vodotokih?*
  - *Kako izboljšati ohranjenost celinskih voda?*
5. Vsaka skupina (njen poročevalec) predstavi svoje ugotovitve (točka 4). Sledi splošna razprava in analiza odgovorov.

Spletna stran: Kapljice znanosti

- <http://izobrazevanje.lutra.si/izobrazevalna-gradiva.html>

gregor.torkar@guest.arnes.si

NAPOVEDNIK DOGODKOV:

SUSTAIN

First European Conference
Bled, Slovenia, 24 & 25 September 2014